

NELLEKE ROOKMAAKER

TESTAMENT & OVERLIJDEN

13e druk, april 2019

Copyright 2019 © Consumentenbond, Den Haag

Auteursrechten op tekst, tabellen en illustraties voorbehouden

Inlichtingen Consumentenbond

Auteur: Nelleke Rookmaaker

Verder werkten mee: Lisa van Rens, Asha Stuivenwold (Consumentenbond), Mr. Aniel Autar

Eindredactie: Mediæval Tekst en Vorm

Grafische verzorging: PUUR Publishers

Illustraties: PUUR Publishers

Foto omslag: iStockphoto

Foto's binnenwerk: iStockphoto

ISBN 978 90 5951 4218

NUR 822

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld, mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende op het auteursrecht c.q. de uitgever van deze uitgave, door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in artikel 17 lid 2, Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16B Auteurswet 1912, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

Hoewel de gegevens in dit boek met grote zorgvuldigheid zijn bijeengebracht, aanvaardt de uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele (zet)fouten of onvolledigheden. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van derden zo goed mogelijk te regelen; degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot de uitgever wenden.

INHOUD

Inleiding.....	11
DEEL 1: REGELEN VÓÓR OVERLIJDEN.....	13
1 Wettelijk erfrecht.....	15
1.1 Wie erven volgens de wet?.....	16
1.1a Wie krijgt de erfenis?.....	16
1.1b Hoe groot is ieders erfdeel?.....	17
1.1c Welke kinderen zijn erfgenaam?.....	17
1.1d Wat als je geen partner of naaste familie achterlaat?.....	18
1.2 Wettelijke verdeling.....	18
1.2a Wilsrechten van kinderen.....	21
1.3 Wettelijke rechten.....	22
1.3a Legitieme portie van kinderen.....	22
1.3b Minimale rechten van de partner.....	23
1.3c Overige wettelijke rechten.....	25
2 Testamentair erfrecht.....	27
2.1 Wie krijgt wat?.....	28
2.1a Alleenstaanden en mensen met een latrelatie.....	28
2.1b Ongehuwde samenwoners.....	29
2.1c Kinderloos echtpaar.....	30
2.1d Samengesteld gezin.....	30
2.2 Testament maken.....	31
2.2a Wie mag een testament maken?.....	32
2.2b Hoe maak je een testament?.....	32
2.2c Kun je je wensen over de erfenis ook vastleggen in een codicil?.....	33
2.2d Wat kost een testament?.....	34
2.2e Kun je een testament herroepen of wijzigen?.....	35
2.2f Hoeveel belasting moet er worden betaald over de nalatenschap?.....	36
2.3 Testament op basis van wettelijke verdeling.....	37
2.3a Opeisbaarheidsgronden uitbreiden (aanpassing 1).....	38
2.3b Rente berekenen over de vordering (aanpassing 2).....	40

2.3c	Wilsrechten op maat maken (aanpassing 3)	42
2.3d	Stiefkinderen mee laten delen (aanpassing 4)	43
2.3e	Afwijken van de wettelijke verdeling	43
2.4	Tweetrapstestament	43
2.4a	Wat is een tweetrapstestament?	43
2.4b	Verschillende toepassingen	44
2.5	Vruchtgebruiktestament	46
2.5a	Wat is een vruchtgebruiktestament?	46
2.5b	Toepassing door getrouwd stel met kinderen	47
2.5c	Belastingvoordeel	47
2.6	Flexibele testamenten	49
2.6a	Keuzelegaatstestament	49
2.6b	Menutestament	51
2.6c	Quasiwettelijke verdeling	52
2.7	Overige testamentvormen	53
2.7a	Ondernemerstestament	53
2.7b	Testament met ouderlijke boedelverdeling	54
2.7c	(Super)turbotestament	54
2.7d	Het levenstestament	54
2.8	Clausules	55
2.8a	Uitsluitingsclausule	55
2.8b	Plaatsvervullingsclausule	58
2.8c	Inbrenghclausule	59
2.8d	Wilsrechtenclausule	60
2.8e	Ontervingsclausule	61
2.8f	Voogdijclausule	63
2.8g	Bewindvoerdersclausule	64
2.8h	Echtscheidingsclausule	64
2.8i	Echtscheidingstweetrap	65
2.8j	'Ik opa/oma'-clausule	65
2.8k	30-dagenclausule	66
2.8l	Voorwaardelijke making	68
2.9	Benoeming van een executeur	69
2.9a	Taken, rechten en plichten van de executeur	70
3	Nalatenschap verminderen tijdens leven	73
3.1	Schenken aan de kinderen	75
3.1a	Tarief en vrijstellingen	75
3.1b	Schenken op papier	81
3.1c	Alternatieven voor schenken voor de woning	83

3.2	Schenken aan anderen	84
3.3	Schenken aan goede doelen	84
	3.3a Vrijstelling schenk- en erfbelasting	84
	3.3b Aftrekpost inkomstenbelasting	85
	3.3c Recente ontwikkelingen rondom giftenaftrek	86
3.4	Planning via huwelijkse voorwaarden	87
4	Praktische regelzaken	89
4.1	Persoonlijk memorandum	90
4.2	Uitvaartverzekering	91
	4.2a Drie soorten	91
	4.2b Premie	91
	4.2c Naturapakket-uitvaartverzekeringen	92
	4.2d Naturabedrag-uitvaartverzekeringen en sommenverzekeringen	93
	4.2e Andere aandachtspunten	94
	4.2f Uitvaartverzekering en de fiscus	95
	4.2g Wel of geen uitvaartverzekering?	96
	DEEL 2: REGELEN NÁ EEN OVERLIJDEN	103
5	Direct na een overlijden	105
5.1	Aangifte van het overlijden	106
	5.1a Verklaring van overlijden en akte van overlijden	106
5.2	Regels rondom de uitvaart	107
	5.2a Identificatie en registratie	107
	5.2b Overlijden baby	108
5.3	Contact met de uitvaartondernemer	108
5.4	Wensen van de overledene	109
	5.4a Aanwijzingen uitvaart in testament of codicil	109
	5.4b Donorwet	110
	5.4c Lichaam schenken aan de wetenschap	111
6	De uitvaart	113
6.1	Afspraken met de uitvaartondernemer	114
6.2	Standaard of anders?	115
6.3	Verzorging en opbaring	116
6.4	Grafkist	117
6.5	Kennisgeving van overlijden	118
	6.5a Rouwkaarten	118
	6.5b Rouwadvertentie	118

6.5c	E-mail of sociale media	118
6.6	Vervoer en rouwstoet	119
6.7	Bloemen	119
6.8	Afscheidsbijeenkomst	120
6.8a	Toespraken	121
6.8b	Muziek	121
6.8c	Beeld- en/of geluidsopnamen	121
6.8d	Condoleanceregister en bedankkaarten	121
6.8e	Bidprentjes en in memoriam-boekjes	122
6.8f	Dragen van de kist	122
6.8g	Stilstaan bij de kist	122
6.8h	Enkele praktische punten	123
6.9	Kosten	123
6.10	Begrafenis	125
6.10a	Algemeen graf	125
6.10b	Natuurbegraafplaatsen	126
6.10c	Eigen graf	126
6.10d	Bovengronds begraven of bijzetten	128
6.10e	Grafkostenonderzoek	128
6.10f	Grafsteen	128
6.11	Crematie	130
6.11a	Asbestemming	131
6.12	Samenkomst na de uitvaart	132
6.13	Steeds meer online	133
6.14	Niet genoeg geld voor de uitvaart?	133
6.15	Klachten over de uitvaart	134
6.15a	Klacht over de uitvaartondernemer	134
6.15b	Klacht over de uitvaartverzekering	135
7	Afwikkeling van een overlijden	139
7.1	Nalatenschap aanvaarden of verwerpen	140
7.1a	Zuiver aanvaarden	140
7.1b	Beneficiair aanvaarden	142
7.1c	Verwerpen	142
7.1d	Schuldig gebleven erfdelen	143
7.2	Verklaring van erfrecht	144
7.2a	Volmacht geven	144
7.3	Vereffening van een beneficiair aanvaarde nalatenschap	145
7.4	Welke instanties moeten worden geïnformeerd?	147
7.5	Banken	148

7.5a	Bankrekening op naam van de overledene	148
7.5b	En/of-rekening	149
7.5c	Spaar- en effectenrekeningen	150
7.5d	Bankkluis	151
7.6	Schuldeisers en kredietinstellingen	151
7.6a	Persoonlijke leningen en doorlopende kredieten	151
7.6b	Creditcard	152
7.6c	Hypothecaire schuld	152
7.7	Werkgever	153
7.8	Uitkeringsinstanties	154
7.8a	AOW	154
7.8b	ANW	155
7.8c	Participatiewet	156
7.8d	Wuv	156
7.9	Pensioenfondsen of pensioenverzekeringsmaatschappij	157
7.9a	Nabestaandenpensioen	157
7.9b	Wezenpensioen	157
7.10	Verzekeringen	158
7.10a	Schadeverzekeringen	158
7.10b	Levensverzekeringen	158
7.11	Huurwoning	159
7.11a	Rechten van de achterblijver	159
7.11b	Huurtoeslag	160
7.12	Lokale heffingen	161
7.12a	Afvalstoffenheffing	161
7.12b	Rioolheffing	162
7.12c	Zuiveringsheffing	162
7.13	Nog meer zaken	163
7.13a	Auto	163
7.13b	Abonnementen en lidmaatschappen	163
7.13c	Post	164
7.13d	Huis leegmaken	164
7.13e	Voogdij kinderen	164
8	Afwikkeling van de nalatenschap	165
8.1	Waaruit bestaat de nalatenschap?	166
8.2	Verdeling van de nalatenschap	167
8.3	Erfbelasting	168
8.3a	Aangifte erfbelasting doen	168
8.3b	Waarde van de nalatenschap voor de erfbelasting vaststellen	170

8.3c	Aanslag erfbelasting wordt opgelegd	171
8.4	Bezwaar, beroep en andere zaken	173
8.4a	Bezwaar en (hoger) beroep	173
8.4b	Proceskostenvergoeding	174
8.4c	Uitstel van betaling	175
8.4d	Kwijtschelding	175
8.4e	Ambtshalve vermindering aanslag	176
8.4f	Rente bij te late betaling	176
8.4g	Hardheidsclausule	176
8.4h	Commissies voor de Verzoekschriften	177
8.4i	Nationale ombudsman	177
8.5	Afwikkeling inkomstenbelasting van de overledene	177
8.6	Aangifte van de nabestaanden	179
8.6a	De partner	179
8.6b	Andere erfgenamen	180
8.6c	Toeslagen	180
	Begrippen	181
	Register	184

INLEIDING

In dit boek staat overlijden centraal; een beladen onderwerp waar mensen niet graag bij stilstaan. Toch overwinnen velen vroeg of laat hun drempelvrees om hun dierbaren zo goed mogelijk achter te laten. Veelgehoorde redenen om een testament te maken zijn zorgen dat je partner financieel verzorgd achterblijft, zorgen dat stiefkinderen ook een deel van de erfenis krijgen, zelf beslissen wie er wat erft en voorkomen dat er ruzie ontstaat. Dit en veel meer is mogelijk met een testament. Dit boek legt uit wat je kunt bepalen in een testament, maar laat ook zien dat niets regelen in sommige situaties goed uitpakt. Soms bespaar je bijvoorbeeld meer erfbelasting door schenkingen of een huwelijk dan door een testament. Wie een testament wil laten maken bij de notaris, kan zich met dit boek rustig voorbereiden.

Je kunt ook geconfronteerd worden met het overlijden van een ander. Bij het verlies van een naaste komt er emotioneel en praktisch veel op je af. Wat moet direct gebeuren en wat kan wachten? Dit boek helpt je bij de aangifte van overlijden, de organisatie van de uitvaart, het opvragen van slapende tegoeden van de overledene en het slim en correct invullen van belastingformulieren.

Het boek valt dus uiteen in twee delen. De eerste vier hoofdstukken geven informatie over de financiële en praktische voorbereidingen die je kunt treffen voor als je zelf komt te overlijden. De laatste vier hoofdstukken geven aan wat er allemaal moet worden geregeld als een naaste overlijdt.

In beide situaties kan het andere deel ook handig zijn. Zo kun je bij het plannen van je eigen nalatenschap met je dierbaren bespreken of je wensen hebt voor je uitvaart: wil je begraven of gecremeerd worden? Wie ongeneeslijk ziek wordt en altijd de administratie voor zijn partner doet, wil misschien met zijn partner vooruitkijken naar de financiële situatie na zijn overlijden: mag de partner in het huurhuis blijven wonen, is er een nabestaandenpensioen, wat gebeurt er na het overlijden met inkomen en eventuele toeslagen? Antwoorden op dergelijke vragen geven we in het tweede deel.

Andersom kan het eerste deel nuttig zijn voor wie een naaste verliest: daarin staat bijvoorbeeld hoe je erachter komt of er een testament is en wie wat erft als er geen testament is.

In de eerste twee hoofdstukken beschrijven we het wettelijk erfrecht en het testamentair erfrecht. Het wettelijk erfrecht is van toepassing als de overledene geen testament heeft opgemaakt. In sommige situaties is die wettelijke regeling zo gek niet, maar soms slaat ze de plank volledig mis. Wie specifieke wensen heeft, zal

daarvoor bijna altijd een testament moeten laten maken. In hoofdstuk 2 bespreken we hoe je een testament maakt en welke mogelijkheden een testament biedt. We leggen eerst de uitgangspunten uit van de populairste testamentvormen. Daarna komt de gedetailleerde invulling van het testament aan bod: je kunt je testament helemaal op maat maken door clausules (bepalingen) toe te laten voegen. Hoofdstuk 3 gaat over nalatenschapsplanning tijdens leven. Met schenkingen en het aangaan van een huwelijk (en opstellen en wijzigen van de huwelijkse voorwaarden) kun je de erfbelasting over je toekomstige nalatenschap flink inperken. Hoofdstuk 4 behandelt praktische zaken die je kunt regelen voor na je overlijden. Is het nu wel of niet raadzaam om een uitvaartverzekering af te sluiten? En zo ja, welke? En wat kun je doen om te zorgen dat je nabestaanden de belangrijkste zaken van je administratie niet missen?

In hoofdstuk 5 bespreken we de meest spoedeisende zaken na het overlijden van een naaste, zoals de verklaring van het overlijden en het bellen van een uitvaartverzorger. Is de overledene donor en wilde hij zijn lichaam ter beschikking stellen van de wetenschap?

In hoofdstuk 6 beschrijven we alle (reguliere) onderdelen van de uitvaart in chronologische volgorde, van de afspraken met de uitvaartverzorger tot de bijeenkomst na de uitvaart. We gaan de belangrijkste keuzes af en geven daarbij voorbeelden, tips en inzicht in de kosten. Ten slotte beschrijven we wat je kunt doen als je klachten hebt over de uitvaartverzorger of -verzekering.

In hoofdstuk 7 staat waar je aan moet denken bij de administratieve afhandeling van een nalatenschap. Welke instanties moeten worden ingelicht en hoe kun je bij het saldo op de bankrekeningen? Wat zijn de gevolgen van het overlijden voor de achterblijvende partner? Het hoofdstuk wordt voorafgegaan door een belangrijke waarschuwing om niet te hard van stapel te lopen met het afwikkelen van de nalatenschap, omdat je daarmee soms onbedoeld schulden binnenhaalt.

Het laatste hoofdstuk behandelt de juridische en fiscale afwikkeling van de nalatenschap. We gaan in op de aangifte erfbelasting en de aangifte inkomstenbelasting: namens de overledene en van iedereen die iets uit de erfenis krijgt.

Nelleke Rookmaaker is fiscaal jurist. Zij studeerde fiscaal recht aan de Universiteit Utrecht met een focus op estate planning. Bij de Consumentenbond is zij werkzaam als redacteur-onderzoeker Geld & Recht.

REGELEN
VÓÓR
OVERLIJDEN

DEEL 1

WETTELIJK ERFRECHT

1

Dit hoofdstuk legt uit wie er wát van je erft als er geen testament is. Je kunt van deze wettelijke procedure afwijken als je een testament laat maken. Maar er zijn ook grenzen aan de vrijheid om zelf te beslissen waar je erfenis heen gaat.

Als iemand geen testament maakt, vererft het vermogen na zijn overlijden op de manier die door de wet (het Burgerlijk Wetboek) is bepaald. Voor velen is dit een goede regeling. Als iemand getrouwd is, stelt de wet de achterblijvende partner op de eerste plaats; daarna komen de kinderen.

Als iemand niet getrouwd is, erft de partner alleen als de overledene een testament had gemaakt. Zonder testament erven kinderen of (andere) bloedverwanten.

Huwelijk = partnerschap

Waar er in dit boek gesproken wordt van 'getrouwd' of 'het huwelijk', wordt daar ook steeds het geregistreerd partnerschap mee bedoeld. In het verlengde daarvan bedoelen we met 'huwelijkse voorwaarden' steeds ook partnerschapsvoorwaarden, en met 'echtgenoot' steeds ook 'geregistreerd partner'.

1.1 Wie erven volgens de wet?

Alleen bloedverwanten of een echtgenoot/echtgenote kunnen je wettelijk erfgenaam zijn. Verder niemand. Dus ook ongehuwde samenwoners erven niet van elkaar. Wil je toch iemand anders als erfgenaam benoemen, dan moet je een testament laten maken (zie hoofdstuk 2). In dit hoofdstuk beschrijven we wat er gebeurt als je niet zelf hebt gekozen wie er van je erft.

1.1 a Wie krijgt de erfenis?

De wet noemt vier groepen van erfgenamen. Als in een groep, te beginnen bij de eerste groep, iemand wordt gevonden die (een afstammeling heeft die) nog leeft, zijn alle mensen die tot die groep behoren erfgenaam. Mensen uit de volgende groepen zijn dan geen erfgenaam.

- In de eerste groep zitten de kinderen en de echtgenoot.
- In de tweede groep zitten de ouders, broers en zusters.
- In de derde groep zitten de grootouders.
- In de vierde groep tot slot zitten de overgrootouders.

Plaatsvervulling

Als er een kind, broer, zus, grootouder of overgrootouder was die voordat jijzelf overleed al is komen te overlijden (vooroverlijden) en een of meer kinderen achterlaat, treden die kinderen in de plaats van de vooroverledene. Als hij of zij geen kinderen, maar wel kleinkinderen achterlaat, treden die in hun plaats. Zijn er ook geen kleinkinderen, maar wel achterkleinkinderen, dan komen die aan bod.

1.1b Hoe groot is ieders erfdeel?

Gewoonlijk hebben alle wettelijke erfgenamen een even groot erfdeel. Op die regel zijn drie uitzonderingen:

- 1 Ouders krijgen altijd minimaal een kwart. Als gelijk delen leidt tot een kleiner deel dan een kwart, krijgen zij toch een kwart en moeten de kinderen inleveren.
- 2 Halfbroers en -zussen erven de helft van wat broers en zussen erven.
- 3 Plaatsvervullers delen het deel dat aan hun (voor)ouder toekomt.

VOOR
BEELD

Verdeling erfenis tussen moeder en zonen

Laat iemand die geen testament heeft gemaakt vier broers en een moeder achter? Dan krijgt de moeder een kwart van de nalatenschap (25%) en de broers samen 75%, dus ieder 18,75% van de nalatenschap.

Verdeling erfenis tussen kinderen en kleinkinderen

Rob en Ans hebben drie kinderen (Cato, Cees en Adine) en zes kleinkinderen (van ieder kind twee). Helaas moet Ans meemaken dat haar man en haar dochter Adine haar komen te overlijden tijdens haar leven. Als zij daarna zelf overlijdt, zonder testament en met een nalatenschap ter waarde van €300.000, krijgen Cees en Cato ieder een erfdeel van €100.000. Beide kinderen van Adine krijgen een erfdeel van €50.000.

1.1c Welke kinderen zijn erfgenaam?

Kinderen zijn erfgenamen van hun ouders. In eerste instantie wordt gekeken naar de familierechtelijke betrekking. Met de biologische moeder is er altijd automatisch een familierechtelijke betrekking. Het kind dat tijdens een huwelijk wordt geboren, heeft automatisch familierechtelijke betrekkingen met de beide ouders. Zijn de ouders samenwonend, dan moet de vader het kind erkennen of een testament maken om het erfgenaam van hem te maken. Of hij ook de biologische vader is doet na erkenning niet ter zake. Een niet-erkend kind kan, na het overlijden van zijn biologische vader, wel om een gerechtelijke vaststelling van het vaderschap vragen. Als de rechter vaststelt dat de overledene inderdaad de biologische vader was, wordt het kind alsnog erfgenaam. Dit recht verjaart nooit, dus er kan een tijd na het afhandelen van de nalatenschap nog een claim komen waardoor een erfgenaam alsnog moet delen met een andere erfgenaam.

Stief-, pleeg- en adoptiekinderen

Stiefkinderen (kinderen van de partner) en stiefkleinkinderen zijn geen bloedverwanten van de stiefouder en erven daarom niet automatisch van de stiefouder. Daarvoor is een testament nodig. Hetzelfde geldt voor pleegkinderen. Stiefkinderen kunnen bovendien via een testament in de wettelijke verdeling worden betrokken en hetzelfde worden behandeld als de eigen kinderen van de overledene. Dit geldt niet voor pleegkinderen. Geadopteerde kinderen worden wel volledig gelijkgesteld met eigen kinderen en zijn daarmee automatisch erfgenaam.

1.1d Wat als je geen partner of naaste familie achterlaat?

Bloedverwanten tot in de zesde graad kunnen erfgenaam zijn als er geen nauwere bloedverwanten hun recht doen gelden. Dat zijn bijvoorbeeld achterneven en -nichten. Als iemand overlijdt die geen bloedverwanten tot in de zesde graad (meer) heeft, vervalt de nalatenschap, als er geen testament is, aan de staat.

Welke graad?

Om te bepalen in welke graad je verwant bent, moet je terugrekenen naar een gezamenlijke 'voorvader'. Neem bijvoorbeeld je oom, de broer van je moeder. De gezamenlijke voorvader van je moeder en je oom is je opa (of oma). Je telt dan het aantal generaties van je oom via je opa naar jezelf.

Van je oom naar je opa is één graad. Van je opa naar je moeder is de tweede graad. Van je moeder naar jezelf is de derde graad. Jijzelf en je oom zijn dus bloedverwanten in de derde graad. Zie voor meer voorbeelden de tekening op de volgende pagina.

1.2 Wettelijke verdeling

Uitgangspunt van het wettelijk erfrecht is de financiële verzorging van de achterblijvende partner. Bij de wettelijke verdeling gaan alle bezittingen en schulden van de overledene naar de achterblijvende partner, inclusief de erfdelen van de kinderen. De kinderen krijgen een vordering op hun langstlevende (stief)ouder ter grootte van hun erfdelen (een zogenoemde onderbedelingsvordering). De langstlevende (stief)ouder kan alle bezittingen opmaken zonder dat de kinderen er iets tegen kunnen doen.

